

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

การขยายตัวของชุมชนและการเพิ่มประชากรทำให้เกิดผลกระทบต่างๆตามมาคือ การเพิ่มปริมาณของขยะมูลฝอย ขยะล้นเมือง จนกลายเป็นปัญหาในระดับชาติ ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและชีวิตประจำวันของมนุษย์ ในปี 2558 ปริมาณขยะมูลฝอยทั้งประเทศเพิ่มขึ้นร้อยละ 20 อยู่ที่ประมาณเกือบ 27 ล้านตัน อัตราการสร้างขยะมูลฝอยต่อคนเพิ่มขึ้นจาก 1.11 เป็น 1.13 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ขณะที่ขยะมูลฝอยเพียงร้อยละ 30 ได้รับการจัดการอย่างถูกต้อง และนำกลับมาใช้ใหม่หรือรีไซเคิลอย่างจริงจัง ทำให้มีขยะตกค้างและเป็นปัญหามากถึง 30 ล้านตันต่อปี มีขยะถูกขนนำไปกำจัด 13.6 ล้านตัน ถูกจำกัดอย่างถูกต้อง 8.4 ล้านตัน อีกประมาณ 7.09 ล้านตัน ขยะที่ถูกกำจัดอย่างผิดวิธี เช่น การเทกองในบ่อดิน การเผากลางแจ้ง หรือการลักลอบทิ้งในพื้นที่รกร้าง (กรมควบคุมมลพิษ, 2558)

จากปัญหาการสะสมของขยะมูลฝอยที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของประชาชนนี้ ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคประชาชนต่างตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว ดังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) ได้มีการจัดทำแผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2555 - 2559 ที่มุ่งเน้นแนวทางการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนกลุ่มต่างๆ สามารถเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเท่าเทียมกัน และกำหนดมาตรการสร้างภูมิคุ้มกันต่อความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยธรรมชาติ เพื่อเตรียมความพร้อมในการเผชิญกับปัญหาความผันผวนจากผลของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยธรรมชาติที่นับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะในยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับประชาชนในทุกระดับ มุ่งเน้นการป้องกันและลดมลพิษ ณ แหล่งกำเนิดและการกระจายอำนาจในการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการจัดการที่มีประสิทธิผล การสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีให้กับประชาชน การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งธรรมชาติและศิลปกรรม โดยมี เป้าหมาย คือ มีการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับประชาชน “การจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ” เป็นการดำเนินงานที่มุ่งเน้นการป้องกันและลดมลพิษ ณ แหล่งกำเนิด การพัฒนาเมืองและชุมชน การพัฒนาแหล่งธรรมชาติ แหล่งศิลปกรรม และแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมให้ได้มาตรฐาน และมีการกระจายอำนาจการจัดการ เพื่อให้เกิดการจัดการที่มีประสิทธิผล ในด้านการจัดการขยะ มีตัวชี้วัด คือ 1) อัตราการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์ (Recycle) ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 ของปริมาณขยะมูลฝอยทั่วประเทศ 2) อัตราการจัดการขยะมูล

ฝอยชุมชน ของเสียอันตรายชุมชน และมูลฝอยติดเชื้ออย่างถูกหลักวิชาการต่อปริมาณขยะมูลฝอยทั่วประเทศ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50

จากนโยบายดังกล่าวทุกภาคส่วนได้เห็นความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องเร่งดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาและป้องกันทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งในระดับท้องถิ่นเองก็ตระหนักถึงความสำคัญและเตรียมความพร้อมในการแก้ปัญหาในระดับชุมชน ดังเช่นชุมชนตำบลอุดมพร อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย ซึ่งมีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 51 ตารางกิโลเมตร มีประชากรจำนวนทั้งสิ้น 7,744 คน จำนวนครัวเรือน 2,168 ครัวเรือน ทั้งนี้ประชาชนในพื้นที่โดยส่วนใหญ่ยังไม่ได้ดำเนินการด้านการบริหารจัดการขยะ อย่างถูกต้องถูกวิธี ที่ผ่านมามองค์การบริหารส่วนตำบลอุดมพรได้รับนโยบายจากจังหวัดหนองคาย ให้ดำเนินการจัดการขยะ เพื่อลดปริมาณขยะสะสม และจัดการขยะในครัวเรือน ซึ่งได้แต่งตั้งผู้รับผิดชอบเพื่อดำเนินการจัดการเก็บขยะ โดยพบปัญหาว่าเมื่อมีการจัดสรรถังขยะและรถเก็บขยะ ส่งผลให้ปริมาณขยะในพื้นที่มีมากขึ้น ทำให้ต้องใช้งบประมาณและเวลาในการจัดการมากขึ้น

จากสภาพดังกล่าว องค์การบริหารส่วนตำบลอุดมพรและทีมวิจัยได้เห็นความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องศึกษาการหาแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการขยะ เพื่อลดปริมาณขยะสะสมในครัวเรือนของชุมชนตำบลอุดมพร อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย ซึ่งจะเป็นแนวปฏิบัติที่ดี นำไปสู่การลดปริมาณขยะในครัวเรือน ชุมชนสะอาด ถูกสุขลักษณะและน่าอยู่อย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อหาแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการขยะในครัวเรือนของชุมชนตำบลอุดมพร
2. เพื่อขยายผลแนวปฏิบัติการจัดการลดปริมาณขยะสะสมในครัวเรือนของชุมชนตำบลอุดมพร

1.3 ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

รูปแบบการจัดการขยะที่เหมาะสม

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

เน้นการศึกษาในพื้นที่ชุมชนตำบลอุดมพร อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย

3. ขอบเขตด้านเวลา

ดำเนินการระหว่างเดือน มกราคม 2560 – ธันวาคม 2560

1.4 เป้าหมายการวิจัย

1. ชุมชนได้รูปแบบแนวปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการขยะในครัวเรือน
2. ชุมชนมีแรงบันดาลใจและมีจิตสำนึกในการจัดการขยะในครัวเรือนในพื้นที่ตำบลอุดมพร อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดหนองคาย

1.5 กลยุทธ์การวิจัย

กลยุทธ์ที่ใช้ในการดำเนินโครงการ แบ่งเป็น 4 ระยะ คือ

1. ขั้นตอนการเตรียมการ ด้านบุคลากร พื้นที่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล
3. ประชุมเชิงปฏิบัติเรียนรู้ร่วมกันเพื่อสังเคราะห์ข้อมูลหาแนวทางการแก้ปัญหาและรูปแบบแนวทางการปฏิบัติที่ดีในการจัดการขยะ
4. ติดตามผล ประเมินผล ถอดบทเรียนและสรุปผล

1.6 นิยามศัพท์

รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอย หมายถึง วิธีการจัดการขยะตั้งแต่ต้นทางจากแหล่งกำเนิดไปจนถึงการกำจัดและการนำมาใช้ประโยชน์เพื่อลดปริมาณขยะ มีคัดแยกประเภทขยะ การจัดเก็บ การขนย้าย การกำจัด การใช้ซ้ำ การนำกลับมาใช้ใหม่ การทำปุ๋ย ตลอดจนการมีจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน

การใช้ประโยชน์จากขยะมูลฝอย หมายถึง การนำขยะมูลฝอยในครัวเรือนหรือในชุมชนมาใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ เช่น การนำขยะอินทรีย์มาทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ ปุ๋ยอัดเม็ด นำมาเลี้ยงไส้เดือนผลิตน้ำหมักมูลไส้เดือน ใช้เป็นปุ๋ยบำรุงพืชผักสวนครัว การนำขยะแก้วและกระถางพลาสติกมาใช้ซ้ำ เช่น ปลูกกล้าต้นไม้หรือพืชผักสวนครัว การนำเศษผ้ากลับมาใช้ซ้ำ เช่น แปรรูปเป็นพรมเช็ดเท้า ผ้าเช็ดมือและถุงมือ เป็นต้น

แนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการขยะ หมายถึง วิธีการ กฎ กติกา ที่ชุมชนร่วมกันสร้างและใช้เป็นแนวปฏิบัติร่วมกันในของชุมชน ในการจัดการขยะเริ่มตั้งแต่ต้นทางจากแหล่งกำเนิดไปจนถึงการกำจัดและการนำมาใช้ประโยชน์

พฤติกรรมมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย หมายถึง การกระทำหรือปฏิบัติของประชาชนในชุมชน ได้แสดงออกเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยภายใต้ความรู้ความเข้าใจในรูปแบบที่เหมาะสมและถูกต้องตามกติกาที่ชุมชนตกลงร่วมกันและถือเป็นแนวปฏิบัติจริง

การมีจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย หมายถึง ความคิด ความรู้สึกที่เห็นความสำคัญกับการเข้ามามีส่วนร่วมในการลดปริมาณขยะ รู้จักคัดแยกขยะตามประเภทก่อนทิ้ง

ลงถึงขยะ การมองเห็นประโยชน์ในการนำขยะมาใช้ซ้ำ นำกลับมาใช้ใหม่ เลือกใช้วิธีการกำจัดขยะที่ถูกต้องตลอดจนลดการใช้ผลิตภัณฑ์ที่สร้างขยะและมลพิษ

การจัดการตนเอง หมายถึง ข้อตกลง กฎ กติกา ที่ชุมชนสร้างขึ้นร่วมกันใช้ในการปฏิบัติร่วมกันในลักษณะส่วนรวมของชุมชน เพื่อสร้างความสามัคคี ความร่วมมือ ในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้

ชุมชน หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีบ้านเลขที่และจำนวนครัวเรือนตามทะเบียนราษฎร์ในเขตพื้นที่ตำบลอุดมพร อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ชุมชนได้รูปแบบแนวปฏิบัติที่เหมาะสม ได้รูปแบบการคัดแยกขยะในครัวเรือนเพื่อส่งผลให้ปริมาณขยะสะสมในพื้นที่จัดเก็บของชุมชนลดลง
2. ชุมชนตระหนักรู้เห็นความสำคัญและคุณค่าของการจัดการขยะในครัวเรือนและความผูกพันของชุมชนกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน
3. ชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ร่วมคิดร่วมสร้าง เกิดวิทยากรชาวบ้านในการถ่ายทอดองค์ความรู้
4. มีคู่มือรูปแบบในการจัดการขยะในครัวเรือนและในชุมชนที่เหมาะสมเพื่อเป็นแนวปฏิบัติที่ดีในชุมชน